

Віктор Рубанов

УДК 303.444

Про співвідношення предметних меж політичного аналізу і аналізу політики як політико-управлінських наукових дисциплін

Віктор Рубанов,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри політології
Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна

У статті пропонується авторське рішення такої недослідженої теоретико-методологічної проблеми як характеристика сутності та співвідношення предметних меж політичного аналізу і аналізу політики як базових політико-управлінських наукових дисциплін. Доводиться, що хоча експертно-аналітичний процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень та програм і оптимізується за допомогою аналізу політики, проте його предмет дослідження лише відносно самостійний в межах предметної сутності політичного аналізу.

Ключові слова: предметні межі політичного аналізу і аналізу політики, політична аналітика.

Author's solution of such uninvestigated problem as characteristic of the nature and correlation of subject limits of political analysis and policy analysis as basic political-administrative scientific disciplines is offered in the article. It is proved that though expert-analytical process of preparation, making and realization of political decisions and programs is optimized by means of policy analysis, nevertheless its subject of research is just comparatively independent in borders of subject content of political analysis.

Keywords: subject limits of political analysis and policy analysis, political analytics.

Однією з невирішених теоретико-методологічних проблем, які блокують процес інституціоналізації політичної аналітики в Україні, є невизначеність в вітчизняному політологічному дискурсі не тільки самої категорії „політична аналітика”, але й її похідних понять - „політичний аналіз” і „аналіз політики”, які в більшості випадків, як у науковій, так і навчальній літературі, дослідниками не розмежовуються і розглядаються частіше як синоніми [1, с. 9; 2, с. 340; 3, с. 37; 4, с. 391].

А якщо і розмежовуються то в розумінні і трактовці предметних меж цих політико-управлінських дисциплін, серед дослідників також немає єдності. Так, характеризуючи місце і роль політичного аналізу і аналізу політики в дослідженні процесу підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень і програм, одні вчені, вважають, що „ зрештою, якісний аналіз політики зводиться до політичного аналізу, ” [5, с. 18], а інші, навпаки стверджують, що „ в окремих аспектах політичний аналіз є складником аналізу політики (як і соціальний чи економічний аналіз)[6, с. 9; 7, с. 6].

Відповідно, до цих пір залишається нез'ясованим не тільки предметна специфіка політичного аналізу і аналізу політики як політико-управлінських наукових дисциплін, але і в цілому дуже важливе для процесу концептуалізації поняття „ політична аналітика ” питання: яку все ж таки із політико-управлінських дисциплін, які ми розглядаємо, потрібно включати, чи не включати, або, можливо включати взагалі обидві разом, в зміст поняття „ політична аналітика ” в якості її невід'ємних структурних елементів? Чіткої відповіді на це вельми актуальне запитання немає і в монографічному дослідженні Ю. Кальниша, спеціально присвяченому теоретико-методологічним засадам політичної аналітики в державному управлінні, де , з одного боку, в зміст поняття „політична аналітика” нарівні з іншими її структурними елементами автор включає не тільки „політичний аналіз”, але й „аналіз політики” [8, с. 235] а, з другого боку, - як не парадоксально, „ аналіз політики ” - як не від'ємний структурний елемент змісту поняття „політична аналітика” і як самостійна політико-управлінська дисципліна в монографії взагалі не аналізується, оскільки, на думку Ю. Кальниша,; „ ...він не є предметом цього дослідження” [8, с. 121].

Як бачимо, проблема, яку ми досліджуємо, не вирішена ще й не тільки у відношенні до сутності категорій, які розглядаються, але й до характеристики співвідношення предметних меж політичного аналізу і аналізу політики як політико-управлінських наукових дисциплін.

А тому, **метою** даної статті якраз і є спроба рішення цієї недослідженої проблеми – характеристики сутності та співвідношенню предметних меж політичного аналізу і аналізу політики як політико-управлінських наукових дисциплін.

Приступаючи до реалізації мети дослідження відмітимо, що в одній з попередніх наших статей, під назвою: „ Політичний аналіз і аналіз політики: загальне і особливе ” [9, с. 36-47], ми вже писали, що хоча експертно-аналітичний процес підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень та програм і оптимізується за допомогою експертних методів і процедур, тобто аналізом політики, проте його предмет дослідження лише відносно самостійний і може бути не чим іншим, як своєрідним варіантом вираження предметної сутності політичного аналізу [9, с. 44]. Але в цій, як було вже показано, непростій ситуації, яка склалася, в зацікавленого у вирішенні даної проблеми дослідника, також можуть виникнути сумніви відносно теоретико-методологічної

обгрунтованості підходу, який нами пропонується в рішенні проблеми сутності та співвідношення предметного поля політичного аналізу і аналізу політики як політико-управлінських наукових дисциплін. І, насамперед, так чи інакше, може виникнути цілком закономірне, в даному випадку, питання: а як бути тоді, запитає зацікавлений читач, з давно відомими всім істинами, що предмети різних наук (в даному випадку політичного аналізу і аналізу політики) не можуть співпадати, що кожна самостійна наука повинна мати і свій окремий предмет дослідження?

Відповідаючи на поставлені питання, зауважимо, що, по-перше, відносна самостійність предмету дослідження „аналізу політики” в межах предметної сутності „політичного аналізу” обумовлена тим, що політична наука *генетично* запрограмована на те, щоб представники галузей другого покоління, що відокремились від неї (а аналіз політики, як буде показано нижче, по відношенню до політичного аналізу таким і є) говорили між собою різними мовами і сиділи, по образному виразу Г. Алмонда, за „різними столиками”. До того ж, ці столики стоять далеко один від одного, оскільки розташовані в *прикордонних* з іншими дисциплінами зонах величезного простору, який ще не освоєний політичною наукою [10, с. 14].

По-друге, як справедливо зауважує класик теорії маркетингу Річард Багоцці, предмет наукової дисципліни або будь-яке подібне поняття не можуть слугувати підставою для їх розрізнення. Ми зайняті, відзначає він, не стільки певними предметами, скільки певними проблемами. Проблеми ж ці можуть виходити за межі тих чи інших дисциплін [10, с. 57].

По-третє, як показав проведений нами аналіз фахової політологічної літератури, така точка зору має прямий стосунок і до характеристики вченими предметної сутності „аналізу політики”, чому яскраво свідчать висновки відомих фахівців в цій галузі знання – А. Вілдавські та П. Мюллера. Так, А.Вілдавські зазначає, що „Аналіз політики” – це прикладна *підгалузь*, зміст якої *не можна визначити дисциплінарними межами*, а лише тим, що стосується *часу й природи проблеми*” (підкр. Авт.) [12, с. 15]. А П.Мюллер, в свою чергу пише, що „аналіз публічної політики знаходиться на перехресті вже розроблених знань, в яких він запозичує свої основні поняття” [13, с. 3].

Таким чином, сутність „політичного аналізу” і „аналізу політики” як базових політико-управлінських, теоретико-прикладних наукових дисциплін, визначається не стільки жорстко окресленими кордонами предмету їх дослідження, скільки часом (про це буде сказано нижче) та проблемою, яку вони досліджують. Такою загальною, ключовою для обох дисциплін проблемою є, на наш погляд, експертно-аналітичний процес підготовки, прийняття і реалізації політичних рішень і програм. І ця загальна, ключова для обох дисциплін проблема „розмиває” їх предметні кордони і, відповідно, робить предмет дослідження аналізу політики лише відносно самостійним в межах предметної сутності політичного аналізу як теоретико-прикладної, політико-управлінської дисципліни. Більш того,

статус аналізу політики як відносно самостійної політико - управлінської підгалузі політичного аналізу, обумовлений самою природою методів і процедур, які використовуються в експертно-аналітичному процесі. З точки зору їх природної сутності вони знаходяться в нерозривній єдності: одні методи і процедури – кількісні – тісніше пов'язані з аналітичною діяльністю, а другі – якісні – з синтезуючою діяльністю суб'єктів політичної аналітики [Докладніше: 14, с. 52-60]. Їхня цілісна єдність забезпечується не тільки загальною процедурно-функціональною стратегічною метою – підготовкою, прийняттям і реалізацією політичного рішення, але й логікою самого наукового процесу пізнання як такого. По-перше, жоден синтез неможливий в принципі, якщо йому не передусе аналіз. По-друге, у чистому вигляді окремо аналіз як метод пізнання теж не може бути реалізований, оскільки він існує й використовується тільки в діалектичній єдності і протилежності з синтезом. Але в окремих випадках процесу пізнання допускається, як відомо, перевага аналізу, а в інших – синтезу, як самостійних видів наукової діяльності. Згодом вказана закономірність проявилася не тільки в загальному – виникненні в 60-х роках ХХ ст. політичного аналізу, але й особливому – інституціоналізації на рубежі ХХ-ХХІ століття відносно самостійної, в межах предметного поля політичного аналізу, підгалузі політико-управлінського знання: „Аналіз політики” і, відповідно, формуванні на основі якісних методів і процедур дослідження - нової різновидності аналітичної професії – політичного експерта. Сьогодні політичний експерт – як різновид аналітичної професійної діяльності, так як і політичний аналітик, став самодостатнім суб'єктом експертно-аналітичного процесу, оскільки в своїй професійній діяльності він спирається на профільні, вироблені вже самим аналізом політики, експертні методи і процедури дослідження, які в силу самої їхньої природної сутності, дозволяють більш оперативно здійснювати не тільки прогнозування, але й ефективно виробляти оптимальні варіанти політичних рішень. Крім того, на відміну від традиційних раціональних аналітичних методів і процедур, експертні методи не тільки більш інноваційні й оперативні, але й більш результативні в силу об'єктивних, процедурно-функціональних умов їхнього безпосереднього застосування в аналітичному процесі. А тому, саме в процесі впливу особливого – експертних методів і процедур дослідження – й відбувається розвиток загального – експертно-аналітичного процесу в цілому. Проте при цьому, важливо зазначити, що статус аналізу політики - як відносно самостійної політико - управлінської підгалузі політичного аналізу від цього не змінюється, як не змінюється і співвідношення їх предметних меж у експертно-аналітичному процесі. Це відбувається тому, що „специфічне завжди існує лише остільки, оскільки воно служить загальному й сприяє його просуванню вперед” [15, с. 82]. Проявом цієї закономірності є той незаперечливий факт, що - політичний експерт - як різновид соціально-професійної аналітичної діяльності є можливим тільки в контексті

Віктор Рубанов

безпосереднього суспільного поділу праці з політичним аналітиком, що припускає диференціацію осіб, котрі беруть участь в експертно-аналітичному процесі, за критерієм наявності або відсутності в них того або іншого особливого набору знань, умінь і навичок, що забезпечує виконання специфічних завдань. Що у свою чергу підтверджується не тільки теорією, але й самою практикою політичної експертизи, особливо в прогнозуванні політичних подій і ситуацій, де інтуїція була й залишається єдиним засобом подолання “ вузьких місць ” суто формально-логічних побудов, тому що тільки вона здатна охопити гнучкі, швидко мінливі й складні явища політичного життя. Тобто, це саме той самий випадок у самому процесі здійснення дослідження політичних проблем і їхньої реалізації, коли з одного боку - аналіз за допомогою раціональних методів і процедур - може превалювати на фазі ініціювання й визначення проблеми й мети політичних рішень, а синтез, за допомогою експертних методів і процедур - на фазі прогнозування й вироблення оптимальних його варіантів - як прояв відносно самостійних способів дослідження й відповідних видів професійної експертно-аналітичної діяльності.

Все це, в свою чергу, й дає нам підставу: по-перше, стверджувати, що аналіз політики є відносно самостійною, політико-управлінською підгалуз'ю політичного аналізу, а тому якраз „політичний аналіз”, а не „аналіз політики” повинен бути включений в зміст поняття „ політична аналітика ” в якості не тільки необхідного її структурного компонента, але й базового системотворчого елемента, який обумовив не тільки її шукану назву, але і цілісність як системи політико-управлінського наукового знання.

По-друге, і це треба особливо підкреслити, сказане ні в якому разі не зменшує роль і значення аналізу політики як фахового базового інструмента підготовки, прийняття та реалізації політичних рішень і програм, а скоріше навпаки, дозволяє більш конкретніше, як ми вже переконались, визначити предметну специфіку цієї підгалузі політичного аналізу, а також її методологічні засади як спеціалізованої політико-управлінської субдисципліни.

І, нарешті, по-третє, що не менш важливо, наша позиція відносно рішення досліджуємої проблеми - дозволяє також більш точніше виявити специфіку праці основних виконавців експертно-аналітичного процесу, а отже вирішити, врешті суугобо практичну, доки ще також не вирішену науковим співтовариством проблему - провести демаркацію професійних функцій політичного аналітика і політичного експерта - як основних суб'єктів політичної аналітики.

Література:

1. **Вонсович С. Г.** Політичний аналіз і прогноз / С. Г.Вонсович. – Кам'янець-Подільський: Видавець ПП. Зволейко Д. Г., 2010. – 120 с.
2. **Кальниш Ю. Г.** Проблеми та перспективи інституціоналізації політичної аналітики в процесі формування системи державного управління України / Ю. Г. Кальниш // Вісник НАДУ. – 2005. – № 4. – С. 339- 346.
3. **Панченко Т. В.** Експлікації концепту „політичний аналіз” у сучасній політичній науці та практиці управління / Т. В. Панченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна „Питання політології”. – 2008. – № 825. – С. 32-38.
4. Прикладна політологія: навч. посіб. / За ред. В. П. Горбатенка. – К.: ВЦ «Академія». – 2005. – 472 с.
5. **Рєбкало В. А.** Політична аналітика та прогнозування: навч. посіб. / В. А. Рєбкало, О. Л. Валєвський, Ю. Г. Кальниш. – К.: Вид-во УАДУ. – 2002. – 60 с.
6. **Тєртічка В.** Аналіз державної політики і політологія / В.Тєртічка // Політичний менеджмент. Наук. журнал / гол. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2004. – № 6. – С. 3-22.
7. **Тєремко В. В.** Аналіз політики як чинник демократичної трансформації сучасного суспільства: автореф. канд. політ. наук: 23.00.02 / В. В. Тєремко; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2011. – 16 с.
8. **Кальниш Ю. Г.** Політична аналітика в державному управлінні: теоретико-методологічні засади: Монографія / Ю. Г.Кальниш. – К.: Вид-во НАДУ. – 2006. – 272 с.
9. **Рубанов В.** Політичний аналіз і аналіз політики: загальне й особливе / В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / гол. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2009. – № 6. – С.36-47.
10. **Доган М.** Политическая наука и другие социальные науки / М. Доган // Политическая наука: новые направления / Пер. с англ. М. М. Гурвиц, А. Л. Демчук, Т. В. Якушева; науч. ред. Е. Б. Шестопап. – М.: Вече, 1999. – С.113-146.
11. **Багоцци Р.** Маркетинг как обмен / Р. Багоцци // Классика маркетинга / Составители Энис Б. М., Кокс К. Т., Моква М. П. – СПб.: Питер., 2001.- 752 с.
12. **Wildavsky A.** Speaking the truth to power: The Art and Craft of Policy Analysis, Boston Mass.; Little, Brown. - 1979. - 431 p.
13. **Muller P.** Les politiques publiques. Paris, Presses Universitaires de France, Que sais-je?. - 1990. - 127 p.

14. **Рубанов В.** Взаємообумовленість кількісних і якісних методів і процедур політичної аналітики / В. Рубанов // Політичний менеджмент. Наук. журнал / гол. ред. Ю. Ж. Шайгородський. – 2011. – № 3. – С. 52-60.

15. **Ковалев А. М.** Принципы новой философии (идеи, размышления, гипотезы) / А. М. Ковалев. – М. : Современные тетради. – 2006. – 327 с.